

AYLA ÇINAROĞLU ÖYKÜSÜNDE HAZİNELER

Mavisel YENER (Yazar)

Özet:

Hazinenin sözlük anlamına bakıldığında “Çok değerli, paha biçilmez şeyler” olarak açıklandığı görülür. Ayla Çınaroğlu öykücülüğü de çok değerli olanakları barındırır. Çınaroğlu öyküsü yaratıcılık eylemiyle kuşatılmış varsıl bir yolculuktur. Bu yolculukta okurun, yazarın, eğitimcinin payına düşen hazinelerin başında dil, ileti zinciri, eleştirel bakışı geliştiren ipuçları, metinlerin derinliğindeki gözlem izdüşümleri, ironiye dayanan anlatım olanakları sayılabilir. Çınaroğlu öykülerinde bir başka hazine olan şiir damarı da bu bildiride vurgulanmıştır. Yazarın öykü kitapları incelendiğinde metinlerin, farklı yaş grupları için, onlarca yorumla açık bir estetik hazine olduğu görülür. Bu bildiride, başlığın kapsadığı konular irdelenecek, yazarın öykülerine büyüteç tutarak çocuğun okuma yolculuğu sürecine eklemlenen hangi dönüşümleri sağlayabileceği tartışılacaktır.

TREASURES in AYL A ÇINAROĞLU’S STORIES

Mavisel YENER (Author)

Summary:

When the dictionary meaning of the treasure is searched, it’s seen that the word is explained as “so precious, priceless” .Ayla Çınaroğlu’s story telling also contains precious facilities. Story of Çınaroğlu is a wealthy journey surrounded with creativity. At the top of the treasures in this journey that are shared by reader, author and educator can be count as language, message chain, clues that develop critical view, observation projections in the deepness of the texts, expression possibilities that depend on irony. Poetry vein which is another treasure in Çınaroğlu stories is emphasized in the declaration. When the story books of the author are observed, it’s seen that texts are aesthetic treasures open to tens of comments for different age groups. In this declaration, subjects that the topic covers will be studied and by observing the stories of the author, the gains of the child that can be provided during the reading journey will be discussed.

AYLA ÇINAROĞLU ÖYKÜSÜNDE HAZİNELER

Her yazarın edebiyat dünyasını güzelleyen başka yazarlar vardır. Farklı dillerden, farklı toplumlardan ve dünya görüşlerinden de gelebilir bu yazarlar. Onların izini sürersiniz, biçemleriyle ilgilenirsiniz, hammaddeyi işleme becerilerini hayranlıkla izler, onlardan öğrenmeye çalışırsınız. Ayla Çınaroğlu kitaplarında bulduğum hazinelerdir bu çalışmayı yapma nedenim. Sunumum akademik bir sunum değildir ancak, bir yazarın gözünden diğer yazarı görmek isteyenlere önerebilirim.

Bazı yazarların öykü ve roman yaklaşımları farklılık gösterir, bir arada ele almak doğru olmaz; ama Çınaroğlu romanlarının öyküsü ve onun öykülerinin birbirinden ayrılmasının güç olduğunu fark ettim, bu nedenle örneklemeler roman ve öykü kitaplarından yapılmıştır. Onun öykülerinde yazardan yayılan anlam alanının yanı sıra okurun imgeleminden metne yayılan anlam alanı hep göz önünde tutulmuştur. Küçük yaş grupları için düşünle gerçek arasında gidip gelen, okuma yaşı büyüdükçe gerçekçi anlayışın temel alındığı, bireyselden toplumsala giden öykü anlayışı söz konusudur. Yaş öbeği büyüdükçe insanı istenmeyen davranışlara sürükleyen nedenler üzerinde durulur ve ardından kahramanın özündeki iyilik ve onlardaki aydınlık yön bulup çıkarılır. Örneğin “Benim Babam Sihirbaz” kitabındaki “Resim Yapmak” öyküsündeki gibi.

Tülüş, bir roman olmasına karşın Çınaroğlu öykücülüğü ile ilgili ipuçlarıyla doludur. Örneğin Tülüş’de yazar birden fazla son yazmış, kitabın hem yazarı hem okuru olmuştur. Metinde oluşturduğu çemberin hazinelerle dolu oluşu da bundan da kaynaklanır.

Okurun bakış açısından açılımların sağlanması, paradoksların somutlaştırılarak fantastik öykülerde okura sunulması Çınaroğlu metninin özelliklerindedir. Tülüş çağın tanığı bir yaratıktır, o yaratığın fotoğrafında yazarın toplumcu yanını görmek olasıdır. Akal, Cumhuriyet kitaptaki yazısında Tülüş’ten bakın nasıl söz ediyor: "Tülüş, çöplerin üst üste biriktirildiği bir yığın arasında, ilginç bir karışımla ortaya çıkıveren olağanüstü bir yaratık. Böcek mi, yoksa bir ev hayvanı mı? Çöp toplayarak yaşayan Selma'nın ailesi, çöplükleri karıştırırken, Selma, Tülüş'ü bulur. Minik bir böceğe benzer Tülüş. Sevecendir. Neredeyse konuşacak kadar da akıllı... Selma Tülüş'ü çok sever, Tülüş de onu. Dostlukları, Tülüş'ün inanılmaz bir özelliğinin ortaya çıkmasıyla tehlikeye girer. Tülüş, çöpte bulunan eski püskü eşyaları yiyerek, onları yepyeni yapabilmektedir. Bunu öğrenen Selma'nın ailesi Tülüş'ü kullanmak ister. Derken ortaya medya çıkar. Herkes Tülüş'ün peşindedir. Selma'nın tek istediği ise, arkadaşıyla sevgi dolu bir yaşamı paylaşmaktır. Medyanın ve insanların çıkarıcı davranışlarının da

hicvedildiği roman, hayal ile gerçek arasındaki ince çizgide yürüyerek, okurları hayal kurmaya ve düşünmeye yönlendiriyor. (Aytül Akal, Cumhuriyet, sayı 613)

Akal'ın da vurguladığı gibi, Romanın öyküsünün içine girildiğinde, ince mizahın gemisinde yolculuk edildiği anlaşılır. Kitabın şaşırtıcı sonu kitap-okur ilişkisine okurun farklı bir gözle bakmasını, yazındaki etkileşimi yeniden değerlendirmesini sağlama ereğine hizmet eder.

Tülüş'ün ne olduğuna ilişkin söylentilerden en çok yararlanmaya çalışan televizyon yapımcısı popkültürün temsilcisi olarak öyküde yerini alırken çıkarıcı, kavgacı, taktikçi yanı başarıyla gözler önüne seriliyor, sistemin incelikli eleştirisi yapılıyor.

“Ünlü bir tv program yapımcısı ve sunucusudur o. Aradığı şey ise yalnızca ve yalnızca “ilginç bir olay”dır. Gerçek mi yoksa uydurma mı olduğuna aldırmaz (s, 48)”

Çınaroğlu öyküsü, kalın çizgilerde dolaştığını sanırken birden ince ayrıntıların peşine düşürür okuru.

Atıklara bulanmış dünyamız ile ilgili birden bir şimşek çaktırır. Yazar çevrecilik sözünü hiç kullanmadan, okura buldurur bu sözcüğün anlamını ve düşündürür. “Eskiye yiyip yenisini yapan bir yaratık, atıklara bulanmış dünyamız için ne büyük şans” tır. Tülüş'deki metaforlarla biçimlenen söylem doğanın gerçeğini usdışı, garip bir yaratıkla anlatır. Tülüş, gizemli, uzay zamanda bir canlıdır. Bu usdışı canlının ülkenin pek çok gerçeğini yüzümüze vurması ise yazarın anlatı başarısıdır. Tülüş'ü okuyan çocuk iç dünyasını da o aynada görebilir, çevresiyle yaşadığı bunalımı da, medyanın yaşamlarımızdaki yerini de.

Hayatın akışına karşı etkin bir savunma içindedir metinler. Yazar gergin tele eliyle dokunarak bir darbe oluşturur, bu dokunuşun telde boydan boya nasıl bir dalgalanma yaratacağını çok iyi bilir.

Öykünün içine kaynaştırır, eritir iletisini. Aynı zamanda bir şair olmasından kaynaklanıyor olsa gerek öyküsünde de eksilteli dil kullanır, fazlalık sözcük bulamazsınız.

Tümcelerden imgeler fıskırtsa da okuru sıkmayacak, keskin hatlar içermeyecek bir ses tonuyla eklemiştir. Çarpıklık, isyan ettiren haksızlık

vardır Tülüş'te, ama bu isyan sözcüklerle değil devinimlerle aktarılır. Tülüş'ün kozasına çekilmesi aslında içine çekilmesidir, varlığını sürdürebilmek için bir çeşit çabadır, bir tür zırhlanmadır. Kozası onun koruyucu zırhıdır, çevrenin zararlarından koruyacaktır. Kabuğuna çekilip şekil değiştirmesinde hazin bir yan vardır. Bundan sonrasına yazarın dilinden bakalım: “ Bomba uzmanları önce kozayı patlatmaya çalıştılar ama en güçlü patlayıcılarla bile bunu başaramadılar. Sonra laboratuarda incelemeye aldılar. Neyin nesi olduğunu çözemediler bir türlü. Daha sonra bilimsel araştırmalar yapan üniversite laboratuvarına gönderildi. Oradan da bir sonuç çıkmadı. Muhtemelen uzaydan kopup gelmiş yeni bir element olduğuna karar verdiler. Böylece ilerideki bir tarihte kurulması düşünülen bilim müzesinde sergilenmek üzere korunmaya alındı, yani tozlu depo dolaplarında beklemeye terk edildi kozacık (s, 101)”

Bu tümcelerden sonra, Tülüş'e ne olduğunun/olacağıının bir tümceyle imgelemesi kitabı baştan aşağı değiştirecek, okuru da değiştirecek, başka denizlere davet edecek bir cümledir. “Öykü işte artık burada gerçekten bitiyor. Ne var ki düşlemler için biraz yerimiz var. (s, 103).”

Kitap şöyle biter: “Benim gibi biri, bir müzedeki tozlu dolaplardan birinde küçük bir kıpırtı başladığını düşleyebilir. (s, 103)” Kozayı soğutup taşlaştırıp bırakmak yerine belki yüzyıllar sonrasında yeniden hayata dönüşü okura imgeletmek ister. Bu, yepyeni bir kitabın konusudur belki de ama yazar ikinci bir kitapla Tülüş'ü devam ettirmeyi asla düşünmez çünkü onun için öyküde anlatılmayanlar da çok önemlidir (Örneğin Vusat O Bener ya da Beckett anlatılarında da buna sık rastlarız)

Tülüş'teki şairin dizeleri Tülüş'le şairin aslında aynı kişiler olduğunu bile düşündürür: “Dünyada ne çok iş var sana bir bilsen/ demek bir başınasın sen de benim gibi”

Tülüş de şairde eskiyi yiyip yenisini yapanlardır, ikisi de yalnızdır, ikisi de sevecendir, hikayede ikisini de medya kullanmıştır. Tülüş'deki şair Melih, rastlantısal biçimde ünlenme yolunun açılmasını kişiliğine yediremez, medyanın gelip geçici ilgisiyle yozlaştırmamak için uzak ülkelere göndermek ister yazar. Ne ki öyküdeki şair televizyon sayesinde çok ünlü olur ve “ekranlarda görünmenin dayanılmaz çekiciliği”nden uzak kalmaz. Magazin programlarının ve romantik genç kızların baş tacı olur. Yalnızca şair

tiplmesi bile yazarın metni tartışmaya açabilme cesaretini gösteriyor. Beklentisini ve yaşamın gerçeklerini çocuklarla samimiyetle paylaşıyor, bu samimiyeti ocuk okurun hemen algılaması şaşırtıcı değildir elbette.

Yazarın Tlş örneğindeki zgn tutumu başka kitaplarda da karşımıza çıkar. Altın Kanatlı Topçin’de hikye oluşturulurken bu defa Tlş’n yerinde Topçin’i görürüz. Topçin “kötü” insanların alnında birer yeşil benek bırakan parlak görünümlü çok özel bir böcektir. Bu böceği kimse bilmediği için roman kahramanı Mine ona Topçin adını koyar. Topinler yeryüzünde çoğaldıkça kimse kötülük yapmaya cesaret edemeyecektir. İyi insanlar Topçin’leri korumalı, çoğalmaları için alışmaladırlar. Topçin, Ayla ınaroğlu öyküsündeki hazinelere iyi bir örnektir. Fantastik bir böcek olmasına karşın okurun karşısında tüm gerçekliğiyle durur.

Biliriz ki o böcek asla var olmamıştır, olmayacaktır ama şunu da biliriz ki, **gerçek dünyadaki insanların Ayla ınaroğlu anlığında yarattığı imgelerdir bu fantastik yaratıklar. Anlatılar bir yandan keyifli okumaya davet ederken öte yandan dönemle ilgili saptamalarda bulunur.** rneğin “mankenlerin, politikacıların, iş adamlarının” alnında bu yeşil beneğin görülmeye başladığını söylerken 21. yüzyılın bir başka gerçeğini vurgular. Böylece bir yandan fantastik kurgusuyla okuru sürüklerken bir yandan da yazar ve düşünür olarak eleştirel duruşunu ortaya koyar.

Yazmak “yeniden söylemek” ise, ınaroğlu bunu başarıyla yapar. Ayrıntılı açıklamaya girmez ama dünya görüşünü eserlerine yansıtılmaktan çekinmez, iletisini kendine özgü bir mizah ve yazın anlayışına oturtur. Örneğin, Altın Kanatlı Topçin’in öykü kişisi Mine, gazetenin baş sayfasında gördüğü “kapalı” hanımın fotoğrafını şöyle değerlendirir: “Başlarını kaşlarının hemen üstünden başlayıp çenelerinin altına kadar sımsıkı saran başörtüleriyle rtmşler, boş anlamsız gözlerle bakıyorlar. Aman Allah’ım, bu da alınlarındaki yeşil benekleri gizlemek için değişik bir yöntem olmasın sakın?”(s, 58) Bu yaklaşım okurun yorumuna açık bırakılmış, kesin yargılar barındırmayan bir söylem olarak değerlendirilebilir. Uzay Güzeli isimli kitabında da yaşamda pek çok yargının göreceli olabileceğine dair ipuçları verir. Uzaylılar, yeryüzündeki çocuklardan “yeryüzündeki en güzel şey”i bulup getirmelerini istediklerinde, herkes için “en güzel”in değişkenlik

gösterdiğini anlatır öykü bize.

Öykülerde karakterlerin beden dili dikkat çekicidir. Bu da yazarın iyi bir gözlemci olmasından öte, iletişimin görünmeyen yüzünü okura duyumsatır. Örnek: “Bu içten sıcak söyleşide yadırganacak tek şey Yunus’un elleriydi. Çekingenliği, iç çelişkileri ellerinde dile geliyordu sanki. Nereye koyacağını bilemiyordu onları. Ovuşturuyor, dizlerinin altına ceplerine gizlemeye çalışıyordu. (s, 79,Tülüş)

Yazarın öykü ve roman sonları, kitap-okur ilişkisine okurun farklı bir gözle bakmasını, yazındaki etkileşimi yeniden değerlendirmesini sağlama ereğine hizmet eder. Yazar, Tülüş’de“*Aykırı Bölüm*”le sanki öyküye yeniden başlamış, son sayfalarda okura yepyeni bir pencere açmıştır. “Bu öykü burada, böylece bitseydi, sevgili okuyucuya geniş bir düşünme alanı bırakılmış olurdu, yani iyi oludu. Her okur, kendi anlayışı ve felsefesine göre bir gelecek düşünürdü öykü kişileri için (s, 97, Tülüş)

Ucu açık sonlardan birini Altın Kanatlı Topçin örneğinde görürüz. “Sıcak adamakıllı bastırmıştı. Sokağın bir ucundan, belediyenin sineklerle savaşım aracı, çevresine bembeyaz bir duman püskürterek geliyordu.”(s,63) Son satırlardaki bu tümcelerde tam olarak dile getirilmeyen ama okura sezdirilen bir ölüm söz konusudur. Topçin bu dumandan etkilenir mi, etkilenmez mi, bunun kararı okura bırakılmıştır.

Öykülemde her ne kadar ucu açık çözümler üretilse de yine de çok anlamlılıktan doğan bir karmaşa görülmez. “Söylenmeden söylenen” öykü sonlarıyla ilgili ipucunu, *Yedi Kapılı Kent* isimli kitabında açıkça vermiştir Çınaroğlu:

“Hiç böyle biter mi öykü?” dedim, Anlamadım doğusu, hani açılmak denizlere, hani bataklığı kurutmak, ormandan yararlanmak, çölü yemyeşil yapmak? Hani, hani özgürlüğün tadına varmak?

“Ah terbiyesiz karga nasıl da aşağıladı beni: Anlamadın mı dedi” dedi.

“Bunda anlamayacak ne var? Duvara tırmandılar ya Pata’yla Piti, gördüler ya denizi... Sonra neler olacağını, bir ahmak bile anlar.”(s,35) 5+ yaş grubu için olan bu kitapta öykü sonlarıyla ilgili olarak verilen bu ileti, ilerinin iyi okurunu yaratmak adına bir çabadır.

.Yazar, şiirli dilinin labirentinde çocuk okuru daha önce karşılaşmadığı renkler, bilmediği gölgeler, duymadığı seslerle

buluşturur. İşte, Mago isimli romanda çocuk okuru şiirin büyülü dünyasına çekecek bir tümce: “Gerçek şarkı sanki uzaklarda, ulaşılmaz bir yerdeydi ve Mago kendini şarkının gölgesiyle oyalıyordu.”(s, 28)

Söz Mago’ya gelmişken, **Çınaroğlu öyküsünde duygu eğitimi örneklemelerini** de Mago isimli kitap üzerinden yapalım. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Grafik Bölümü mezunu Çınaroğlu, kitabın kapağını kendi çizmiş. “Bu teknik benim için oyun gibi. Resim yapmıyorum da oyun oynuyorum sanki. Renkleri, kâğıtları, boyları çok seviyorum. Fazla malzeme ile oyun oynamamı sağlıyor bu teknik. Kâğıtları boyuyorum, kesiyorum, yapıştırıyorum. Oynuyorum yani...” dediği eğlenceli çalışmasını kapağa yansıtılmış.

Mago, akıllı, konuşabilen, insan gibi giyinmeyi, yemeyi, çalışmayı, davranmayı beceren sevimli bir maymun. Ayla Çınaroğlu, Mago’nun yaşadığı farklı dünyayı yansıtırken insanoğlunun ortak bilinçaltına düşen soruları yeniden düşündürüyor. İnsan-doğa ilişkisinin uyum/uyumsuzluk köprüsünde dikkatle yürürken bir yandan da farklı arayışları duyumsuyorsunuz kitapta.

Mago’nun annesi ve babası İrimay ile Sarı Topaç sirkte tanışıp, arkadaş olurlar. İrimay sirke satılmadan önce büyütüldüğü evde insanlar gibi konuşmasını öğrenmiştir. Sirk ortakları arasında anlaşmazlık çıkınca birbirlerinden ayrılacaklarını öğrenen İrimay ile Sarı Topaç, bir gece gizlice ormana kaçarlar. Mago ormanda dünyaya gelir. Anne ve babasından insan gibi konuşmasını, onlar gibi davranmayı öğrenir. Anne ve babası ölünce Mago onların sirkte kazandıkları parayı yanına alarak büyük şehre gider. Okulda çalışan Bahçıvan Amca ile tanışır. Onun yardımı ile okulun hademesi olur. Böylece Mago'nun macera dolu hayatı başlar.

Çınaroğlu, Mago’nun kişiliğinde, insanı aydınlatacak ışığı bulmaya davet ediyor okuru. Bu arayış yolculuğunda, sözcüklerden yapılmış armağanlar sunuyor. Şiirli dilinin labirentinde çocuk okuru daha önce karşılaşmadığı renkler, bilmediği gölgeler, duymadığı seslerle buluşturuyor. “Mago kendini şarkının gölgesiyle oyalıyordu” (s, 28)

Mago, insan “gibi” olabilmeyi hedefleyen süreçte neler yaşayacaktır? Kitapta Mago’nun içine düştüğü açmazlar, ruhundaki yaralar imgelere dönüştürülerek gerçekliğe taşınır. Böylece Mago tam anlamıyla bir gerçeklik olur, yaşantılarımızda yerini alan yeni bir yaşam bilgisine dönüşür.

“Eğer insanlarla birlikte yaşamayı başaramazsa ormanına dönebilecek miydi? Başaramayıp ormana dönmek zorunda kalırsa yaşam ona daha güç gelmeyecek miydi? Buna dayanabilecek miydi?” (s, 49)

Konuşabilen, düşünebilen, eyleme geçirebilen bir maymun olan Mago simgesel olandan çıkıp, tanışımız birilerine evriliverince, çocuk okur tarafından içselleştirilme süreci de başlamış oluyor. Mago insanlar gibi davranabilmeyi başarabilecek midir? Yoksa da içinde bulunduğu toplumun “sınırları çizilmiş” olan algı düzleminde yapayalnız mı kalacaktır.

Mago'nun en büyük düş kırıklığı ne olabilir? Yalnızlık mı, öğrenmediği ne çok şey olduğunu fark etmek mi, gözünde büyüttüğü uygar insanların acımasızlığına tanık olmak mı?

Toplumda var olanın, olması gerekenin, yaşanmışlıkların, yaşanmasa daha iyi olacakların, değişenin, değişmeyenin ve değişmesi gerekenin çocuk okura düşündürülmesinin en iyi yolu sanattır. Mago isimli maymunun kişiliğinde bütünü gösterebilen, algılabilen, istek-benlik-önyargı-korku birlikteliğindeki çağcıl insanın çözümlenmesi yolunda istek uyandıran bu kitap eğlenceli bir okumanın yanı sıra **çocuklara felsefenin kapılarını ardına kadar açıyor.**

İnsana ait değerleri Çınaroğlu'nun yapıtlarında her zaman görmek olasıdır. **Aktif eleştiri, ilişki kurma, duyguyu katma, yanıtta farklı, çeşitli yollardan gitme, yeni anlamlar üretme, deneme, yanılma, kendine yeterli olma, açık fikirlilik, esneklik, yaratıcılık, merak, araştırma ve pek çok kazanım onun öykü hazinesinin birer incisidir.** Dildeki güzelliği, duygulardaki ve düşüncelerdeki güzellikle birlikte arar ve yazar.

Çınaroğlu kitapları, çam ormanında tertemiz soluk alıyormuşsunuz duygusunu uyandırır. Yazarın yapıtları okuruna hazineler sunan bir sandık gibidir... Bize de, sandığı açıp fısıltılara kulak kabartmak kalır...

Kaynakça:

Çınaroğlu A, Tülüş, Uçanbalık Yayınları, s, 103, 2001

Çınaroğlu A, Altın Kanatlı Topçin, Uçanbalık Yayınları, 1997

Çınaroğlu A, Uzay Güzeli, Uçanbalık Yayınları, 2007

Çınaroğlu A, Yedi Kapılı Kent, Uçanbalık Yayınları, 1998

Çınaroğlu A, Mago, Uçanbalık Yayınları, 2006

Çınaroğlu,A, .Gürmen, Akal, Benim Babam Sihirbaz, Uçanbalık Yayınları, 2007

Akal Aytül, Cumhuriyet Kitap Eki, sayı 613

Dilidüzgün Selahattin, Çağdaş Çocuk Yazını, 2002

Sever Sedat 1.Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, AÜ Eğt.Bilimleri Fak. ve TÖMER Dil Öğretim merkezi,
Ankara 2000

Özdemir, Emin (2002) Yazınsal Türler. Ankara: Bilgi Yayınevi.